

ІННОВАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

© Барановська С.П., 2007

Розглянуто поняття інноваційної структури як форми організації підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу. Досліджено класифікацію інноваційних структур, запропоновано фактори перспективності для технопарків, бізнес-інкубаторів, дослідницьких центрів. Звертається увага на перспективи розвитку об'єктів господарювання, діяльність яких ґрунтується на співпраці з інноваційними структурами різних типів.

In this article it was investigated the structure of innovation as form of organization for using scientific-technical potential. Classification structures of innovation are considered. Some factors of promising for technical parks, incubators of business and others are proposed.

Постановка проблеми. У сучасному світі основним економічним ресурсом вважаються знання. Тому ефективна взаємодія таких сфер діяльності, як наука, виробництво та ринок, є однією з ключових проблем сьогоденного суспільства. Прискорення соціально-економічного розвитку країни за рахунок підвищення ефективності виробництва вимагає економії сировини, матеріалів, вдосконалення організації праці та інших резервів. Усі ці ресурси економічного зростання є обмеженими.

Недосконала законодавча база, відсутність фінансування з боку держави та обмеженість у власних коштах суб'єктів господарювання на використання патентних інновацій (винаходів, дослідних моделей тощо) спричиняє спад виробництва. Тому, в умовах економічної кризи, актуальним завданням для України є стимулювання інноваційної активності підприємств різних галузей.

Недостатньо реалізується освітній та науковий потенціал, насамперед вищих навчальних закладів, у сфері інформаційно-комунікаційних, високих технологій тощо. Так, Україна займає четверту позицію у світі за кількістю сертифікованих програмістів, проте цей інтелектуальний ресурс не реалізовано у національних інтересах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Соціально-економічні та управлінські проблеми організації інноваційних процесів, функціонування інноваційних структур відображено у публікаціях І.Я. Гришина, І. Колота, О.А. Лебедевої, Г.І. Мостового та інших. Деякі важливі проблеми, пов'язані з формуванням цілісних регіональних інноваційних структур та їх значення у підприємстві в умовах економічної кризи, потребують подальшого вивчення та розроблення принципово нових механізмів співпраці об'єктів господарювання [1].

Дослідження та аналіз нормативно-правових актів, зокрема Розпорядження Президента України “Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів” показали певні недоліки [2]. У нормативно-правових актах поняття створення та функціонування інноваційних

структур визначається як один з ключових напрямів застосування науково-технічного потенціалу для розв'язання завдань технологічного оновлення виробництва. Тому розроблення механізмів організації, управління, фінансування, забезпечення кадровим потенціалом є актуальним питанням для інноваційних структур в умовах ринкової економіки України.

Формування завдань статті. У сучасних умовах інноваційної політики України варто звернути увагу на стан розвитку інноваційних структур та їх потенційні можливості. У статті запропоновано деякі критерії, за допомогою яких можна визначити перспективність інноваційних структур різного типу.

Виклад основного матеріалу. Економіка України перебуває на етапі великих змін. Економічне зростання в країні забезпечується не лише за рахунок переходу до ринкових відносин, а й за рахунок введення у виробництво новітньої техніки і технологій, які б відповідали світовим стандартам. Це є одним з основних завдань інноваційної політики України. Практичним інструментом її здійснення є формування інноваційних структур.

Інноваційні структури – це структури, орієнтовані на створення та впровадження у виробництво, сферу споживання інноваційної продукції або на здійснення підтримки інноваційної діяльності (наприклад, матеріально-технічної, інформаційної, консалтингової тощо). У світі відбулось становлення інноваційних структур. Потрібно зазначити декілька їх основних типів: технополіси, технопарки (дослідницькі, технологічні, промислові, аграрні), рекреаційні зони, інноваційні бізнес-інкубатори та інноваційні центри [3].

За допомогою таких структур у світі розв'язують багато актуальних завдань. Зокрема, здійснюється застосування у виробництві вітчизняних та зарубіжних науково-технічних розробок і винаходів з подальшим використанням в економіці країни та на зовнішньому ринку, вдосконалюються галузеві структури виробництва і прискорюється соціально-економічний розвиток. Збільшення валютних надходжень внаслідок інтенсивнішої інтеграції економіки однієї країни в систему міжнародної торгівлі та розвиток експортної бази також є наслідком впливу інноваційних структур. Варто відзначити, що наповнення внутрішнього ринку конкурентоспроможними товарами та послугами виробничого і споживчого призначення, а також дослідження нових форм господарювання з пристосуванням до сучасних умов світового ринку відбувається за допомогою використання потенційних можливостей інноваційних структур.

Найпрогресивнішою формою організації серед інноваційних структур вважається технополіс, основна мета якого – формування науково-виробничого середовища для ефективного розвитку науково-технічних розробок. Загалом технополіс – це територіальне утворення міського або селищного типу, яке зорієнтоване на забезпечення найкращих умов для взаємодії науки, промисловості, комерційного застосування результатів фундаментальних і прикладних досліджень та підтримки малих, науково-дослідних, дослідно-виробничих підприємств у галузі високих технологій.

Дослідницький (науковий парк) – інноваційна структура, до складу якої може входити декілька інкубаторів та виробничих підприємств, що займаються промисловим впровадженням наукових розробок. Залежності від місця розміщення (центр міста або передмістя) середні розміри таких парків коливаються від 0,5 до 10 га.

Технологічний парк – це науково-виробничий комплекс, до якого входять дослідний центр і компактна виробнича зона, що прилягає до нього, де на орендних чи інших умовах працюють малі наукоємкі фірми. Дослідним центром може бути університет або науково-дослідна організація, а виробнича зона – це інженерно обладнана територія та будівлі. У класичному варіанті, у такому парку реалізується повний цикл “дослідження–розробка–серійне виробництво”. Середні розміри території коливаються від 3 до 15 га та більше.

Промисловий парк – інноваційна структура, яка об'єднує фірми, фінансово-комерційні структури для надання допомоги виробництвам, що розвиваються. Залежно від способу їх

розміщення і організації, середні розміри території таких парків коливаються від 5 до 50 га та більше.

Агротехнополіс – це територіальне утворення, яке охоплює переважно села та селища міського типу і зорієнтоване на забезпечення найкращих умов для взаємодії науки, сільського господарства, комерційного застосування результатів фундаментальних і прикладних досліджень та підтримки малих науково-дослідних, дослідницько-виробничих агропідприємств у галузі нових агротехнологій. Середні розміри території можуть коливатись від кількох сотень гектарів до десятків тисяч гектарів.

Інноваційні бізнес-інкубатори – інноваційні структури, які першочергово підтримують інноваційне підприємництво та тих підприємців, котрі з будь-яких причин не можуть самостійно розпочати власну справу. Ідея інноваційного бізнес-інкубування полягає у створенні своєрідного координаційного центру на регіональному рівні, метою діяльності якого є впровадження програми підтримки та розвитку наукомісткого підприємництва на практиці.

Поширеним типом інноваційних структур також є інноваційний центр, який працює у вигляді асоціації підприємств і фірм, що об'єднані спільною метою досягнення високого комерційного результату на основі використання науково-технічних розроблень та винаходів [3].

Загалом потрібно відзначити, що в науковій літературі та практичній діяльності не існує чіткої класифікації інноваційних структур. Для прикладу можна навести Дрезденський технологічний центр і Інноваційний центр в Берліні, які згідно з назвами відносяться, начебто, до різних типів інноваційних структур, а насправді вони обидва класичні інноваційні інкубатори.

Як бачимо, за своєю суттю інноваційні структури можуть бути корисні для будь-якого підприємства, незалежно від того, як давно воно перебуває на ринку. Основна мета діяльності підприємства – це задовольняти ринковий попит і приносити прибуток. Для досягнення цих цілей необхідною умовою є постійний розвиток і поступ вперед. Саме у цьому і полягає точка перетину: інноваційна структура і розвиток підприємства.

Для України, в сучасних економічних умовах, де інноваційні структури різного типу тільки починають працювати у ринковому середовищі, ефективність їхньої діяльності можна охарактеризувати такими критеріями перспективності:

- підвищення попиту з боку підприємницьких структур на прогресивніші методи навчання персоналу, інформаційного забезпечення, консалтингу тощо;
- ефективність використання коштів за попередньо встановленою схемою пріоритетів. Потенційні інвестори все частіше вимагають від фірм підтвердження стійкого матеріального та фінансового стану. Крім того, вони потребують доказів у розумному використанні їхніх вкладень;
- належна увага до менеджменту та стратегічного маркетингу. На сформованому ринку завжди існує конкуренція. Саме вона спонукає підприємців більше часу витрачати на поточну реалізацію товарів чи послуг. Тим самим відволікає увагу від першочергових досліджень, які не менше важливі у подальшій діяльності та розвитку підприємства;
- потенційно рентабельним фірмам, відповідно до виду їх діяльності, в умовах фіскальної політики держави необхідний час для становлення та виходу на ринок.

Вищезгадані критерії перспективності дають можливість дослідити ефективність діяльності підприємства з погляду організаційно-управлінської, технологічної, фінансових рішень тощо.

Згідно із Законом України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” в Україні передбачено діяльність 16-ти технологічних парків. Сьогодні діє лише 8: “Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка”, “Інститут електрозварювання імені Є.О.Патона”, “Інститут монокристалів”, “Вуглемаш”, “Інститут технічної теплофізики”, “Київська політехніка”, “Інтелектуальні інформаційні технології”, “Укрінфотех” [4]. Як приклад, розглянемо діяльність кількох підприємств, що є виконавцями інноваційних проектів.

ВАТ “Укрпластик” (м.Київ) – учасник технопарку “Інститут монокристалів”. Інноваційний проект “Розробка цілісного циклу ресурсоенергозберігаючих екологічно чистих технологій та створення інноваційно-виробничого комплексу переробки полімерів потужністю 50 тис.т/рік”, виконавцем якого було ВАТ, з початку впровадження проекту принесло прибутку 20 937,9 тис.грн.

Державне підприємство поліграфічний комбінат “Україна” (м.Київ) виконувало інноваційний проект “Розробка технології виготовлення, освоєння та організація промислового виробництва акцизних марок і документів суворого обліку на пластикових картках з високим ступенем захисту та системою централізованої персоніфікації”. З початку впровадження проекту підприємство перерахувало на спеціальні рахунки технопарку “Інститут монокристалів” 6 357,4 тис.грн.

Види діяльності, в яких ці два рентабельні підприємства впроваджують інноваційні проекти, можна зарахувати до пріоритетних в Україні. Їх продукція користується високим попитом і є високорентабельною [5].

Проте, ці підприємства у 2004 р. мали можливість користуватись спеціальним режимом технологічних парків, встановленим Законом України “Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків”. Станом на 1 жовтня 2006 року зареєстровано 55 інноваційних та 8 інвестиційних проектів, з яких виконується 45. Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про спеціальний режим технологічних парків” у разі імпорту нових устаткування, обладнання та комплектуючих передбачені цільові субсидії у вигляді податкового векселя на суми податкового зобов’язання [6].

Технологічні парки – єдина в Україні діюча інноваційна структура, яка виконує інноваційні проекти, впроваджує наукоємні розробки, високі технології та забезпечує промисловий випуск конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Припинення виконання ними інноваційних проектів призведе до зниження конкурентоспроможності держави, зниження інноваційної активності, недовіри інвесторів, скорочення робочих місць.

З метою підвищення ефективності роботи технопарків, розвитку інноваційної інфраструктури, стимулювання наукової та науково-освітньої діяльності доцільно:

- скоротити обсяги та терміни виконання проектів, які мають низьку бюджетну ефективність;
- розробити нормативно-правові акти для функціонування різних моделей технопарків та інших інноваційних структур;
- розробити нову методику розгляду і експертизи інноваційних та інвестиційних проектів;
- запровадити звітність стосовно завершених інноваційних та інвестиційних проектів технопарків у частині дотримання попередніх зобов’язань перед бюджетом та контроль за їх виконанням.

Водночас технопарки стикаються з деякими труднощами, які стосуються старих підприємств, що ввійшли до новостворених структур, або тих, що не знаходяться на їхній території, але тісно співпрацюють з ними. Це пов’язано з низкою причин.

По-перше, багато старих великих і середніх підприємств не виявили необхідної гнучкості, щоб вчасно перейти на виробництво нових видів продукції. Брак прогресу і адаптації нових технологій негативно вплинули і на суміжні малі підприємства, які продукували для них комплектуючі, запасні частини тощо або здійснювали реалізацію і технічне обслуговування готової продукції.

По-друге, доволі актуальною залишається проблема досягнення підприємствами достатнього рівня рентабельності. Практика їх роботи після витрати ризикового капіталу показала, що для підвищення рентабельності виробництва необхідні такі передумови:

- максимальне збільшення масштабів виробництва;
- багатофункціональність підприємств (диверсифікація виробництва з використанням виробничих площ, сировини, обладнання, устаткування та робочої сили);
- стандартизація продукції (відповідність стандартам якості, сертифікація);
- наявність фірм-партнерів, об’єднаних у межах зони за функціональною ознакою (у цьому разі збільшується випуск продукції, доходи від реалізації якої не тільки компенсують витрати на інноваційну діяльність, а й дають підприємству змогу підвищити рівень рентабельності).

Разом з тим, починаючи з 2001 року, спостерігається тенденція до швидкого зростання кількості суб’єктів наукової та науково-технічної діяльності, які поповнюють ряди учасників технологічних парків, їх дочірніх та спільних підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені дослідження інноваційних структур, а також аналіз ефективності використання науково-технічного потенціалу на прикладі конкретних підприємств показали, що проблеми реалізації нововведень вирішують по-різному. Технопарки, бізнес-інкубатори та інші інноваційні структури дають можливість ефективно використовувати науково-технічний потенціал на підприємствах. Як свідчить досвід багатьох зарубіжних країн, такі структури можуть стати постачальниками інноваційних продуктів для підприємств, підтримувати їхнє функціонування та розвиток, брати участь у трансфері новітніх технологій. Використання можливостей інноваційних структур є досить надійним засобом для досягнення завдань та цілей підприємств. Вони сприяють забезпеченню потреб внутрішнього ринку, зменшують залежність від імпорту, високими темпами нарощують обсяги постачання на експорт високотехнологічної конкурентоспроможної продукції на світовому ринку, створюють нові робочі місця і надають можливості для реалізації вченими і висококваліфікованими спеціалістами України свого інтелектуального потенціалу. Надалі необхідно розробити методiku оцінювання ефективності інноваційних структур залежно від середовища функціонування, виду діяльності, показників за звітний період тощо.

Розширення мережі інноваційних структур відповідає євроінтеграційній стратегії України і сприятиме розвитку інноваційної інфраструктури держави.

1. Гришин І., Колот І., Мостовий Г. Пілотний проект "Харківський технологічний край" // Матер. щорічної наук.-практ. конф. "Проблеми теорії і практики державного управління та місцевого самоврядування". – К.: УАДУ, 1996. – 166 с. 2. Розпорядження Президента України "Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів" № 17/96 від 23.01.1996р. // УВ. – 1996. – 26 лютого (№30). – С.22. 3. Соловйов В., Андрушук Г., Єгоров І., Малицький Б., Севаст'янов А., Феденко В., Чирков В., Шкворець Ю. (Україна), Мюллер Р., Диттман З., Пуппе Э. (ФРН). Избранные вопросы современного инновационного менеджмента для малых и средних предприятий: Курс лекций. – Киев, Украина; Дрезден, ФРН: "Демидур", 2000. – С.284. 4. www.mon.gov.ua. 5. Туташинський В.І. Технологічні парки України: результати роботи та проблеми діяльності. Департамент інноваційного розвитку МОН України, Київ Наука та інновації. №2, 2005 р., с.103–104. 6. www.mdoffice.com.ua